

УДК 336.22:004.087

Тофан І.М.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЕЛЕКТРОННОЇ ЗВІТНОСТІ В ОПОДАТКУВАННІ

У статті проаналізовано сучасний стан застосування електронної податкової звітності на підставі діючої бази оподаткування в Україні та міжнародного досвіду економічно розвинутих держав світу. В результаті проведених досліджень запропоновано шляхи оптимізації, застосування електронної податкової звітності.

***Ключові слова:** оподаткування, податкова політика, електронна податкова звітність, електронний ключ.*

Постановка проблеми. Сучасні електронні комунікації та неминучість їх застосування у загальноекономічних процесах дають можливість значною мірою оптимізувати виробничі потужності, спростити документообіг та постійно вдосконалювати методи прийняття управлінських рішень. З постійним розвитком інформаційних технологій виникає необхідність у застосуванні окремих її елементів з організації взаємовідносин між державою і платниками податків, а саме розширення можливостей для подачі інформації у формі електронної звітності. Вже протягом двадцяти років у нашій країні переважає практика подання звітності, яка не має нічого спільного із загальносвітовою практикою розвинутих держав світу. Хоча вже більше двадцяти років Україна декларує перехід до ринкової економіки, та все ж методи, які застосовуються у податковому менеджменті, і надалі мають ознаки командно-адміністративної системи. Подання податкової звітності суб'єктами підприємницької діяльності, як правило, здійснюється при безпосередньому спілкуванні податкового інспектора і платника (камеральна перевірка). Натомість у розвинутих країнах світу платники податків не ходять в податкову службу, щоб подати звітність, а мають змогу і в принципі зобов'язані це робити електронним способом, таким чином унеможлиблюється фізичний контакт представника держави і сумлінного платника, а отже, нівелюється бажання та спокуса для пошуку шляхів уникнення від оподаткування.

Починаючи з 2011 року, після прийняття Податкового кодексу України, платники податків мають більше можливостей щодо подання податкової звітності електронним шляхом відповідно до задекларованих державою форм подання інформації. Способи подання податкової звітності визначені вимогами п.49.3 ст.49 Глави II Податкового кодексу України [1] та передбачають подання декларацій, звітів як у паперовому вигляді, так і в електронній формі з дотриманням умови щодо реєстрації електронного підпису підзвітних осіб у порядку, визначеному законодавством:

- а) особисто платником податків або уповноваженою на це особою;
- б) поштою з повідомленням про вручення та з описом вкладення;
- в) засобами електронного зв'язку в електронній формі.

Як бачимо із вищенаведеного, держава законодавчо затвердила можливість платника податків на його розсуд здійснювати подання податкової звітності. Хоча, насправді системне подання податкової звітності в Україні електронним шляхом – справа не одного року.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Ця проблематика порівняно недавно висвітлюється як в засобах масової інформації так і серед науковців. Саме тому наукова думка щодо електронного оподаткування і електронної звітності активізувалась останніми роками. Досить цікавими та доречними є напрацювання вітчизняних науковців, а саме: О.А Долгого, П.В Мельника, А.М Новицького, С.П Ріппи, А.І Сердюка, А.М Собченка. Так наприклад, Новицький А.М [7] стверджує, що до основних чинників які, створюють перепони для широкого та повсякденного запровадження системи електронної звітності, відносять: низьку інформаційну обізнаність щодо ефективності подачі електронної звітності, високу вартість обслуговування електронного цифрового підпису, невміння працювати із спеціальними інформаційними базами даних та недовіра до новітніх інформаційних технологій в частині своєчасності подання інформації та можливого зовнішнього (хакерського) втручання в роботу системи. Так, у монографії Електронне оподаткування: сутність та перспективи застосування за загальною редакцією П. В. Мельника [3] представлено визначення основних понять у сфері електронного оподаткування та на підставі проведеного системного аналізу діючого стану зроблені конкретні висновки та запропоновані реальні пропозиції стосовно перспектив обговорюваної проблеми в Україні. А.І. Сердюк висвітлює проблематику подання фінансової і бухгалтерської звітності за допомогою Інтернет-ресурсу та напрямків вдосконалення її організації.

Після прийняття Податкового кодексу України набули свого подальшого законодавчого розвитку окремі елементи електронного оподаткування, хоча і надалі залишаються не вирішеними ціла низка проблем, які сповільнюють застосування системи електронної звітності. Саме на проблемних аспектах використання електронних ресурсів суб'єктами підприємницької діяльності при поданні податкової звітності і хотілось би зосередити свою увагу у статті.

Мета статті. Метою статті є висвітлення реальних перспектив та можливостей застосування електронної податкової звітності та пошук шляхів для її оптимізації на підставі діючої бази оподаткування в Україні та міжнародного досвіду економічно розвинутих держав світу.

Виклад основного матеріалу. Протягом останніх двох років державою у сфері оподаткування створюється ґрунтовна законодавча база, яка б надавала можливість платникам податку формувати і подавати звітність електронним способом. Подання податкової звітності в електронному вигляді дозволяє зменшити паперовий документообіг, скоротити накладні витрати, спростити процедуру подання звітності. Крім того, електронна звітність – це також ще й престиж організації чи підприємства, яке, працюючи з використанням сучасних інформаційних технологій, демонструє громадськості свою чесну позицію сумлінного платника податків. Слід зазначити, що у зв'язку з прийняттям

Податкового кодексу України для деяких категорій платників податків подання податкової звітності в електронному вигляді є обов'язковим. Це платники податків, яких відносять до середніх або великих. Відповідно до класифікації визначеної частиною 7 статті 63 Господарського кодексу України [6], до середніх підприємств відносять тих суб'єктів підприємницької діяльності, в яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний рік перевищує 50 осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції, робіт чи послуг за цей період перевищує 70 мільйонів гривень. Великими підприємствами визначаються підприємства, в яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний рік перевищує 250 осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за рік перевищує суму 100 мільйонів гривень. Як бачимо, починаючи з 2011 року, відповідно до Податкового кодексу України, держава зобов'язує окремих платників податків подавати звітність у електронному вигляді.

Подання податкової звітності в електронній формі – це не чиясь забаганка, а шлях, по якому вже давно ідуть передові країни світу. Наприклад, такі країни як Англія, Данія, Ірландія, Люксембург, Канада, Німеччина, США, Швеція, Чехія, Франція повністю перейшли або переходять на електронну форму звітності. Вона необтяжлива й дуже зручна. Платнику податку чи відповідальній за це особі (наприклад, бухгалтеру) не треба стояти в черзі на індивідуальний камеральний прийом, тим самим зберегти свій час і заощадити частину грошових коштів. Розглянемо, яким чином відбувається цей процес у вищенаведених країнах.

В Англії подання електронної звітності є невід'ємною частиною й однією з основних функцій уряду. Усі міністерства та відомства представлені в єдиному інформаційному полі, у якому для всіх учасників діють однакові формати обміну даними, у тому числі й формати електронного документообігу, а також стандартизована ділянка послуг, що надаються держорганами громадянам (заповнення форм, подання звітів, одержання інформації з різних державних реєстрів тощо). В Англії функціонує велика кількість розробників і продавців програмного забезпечення, у тому числі бухгалтерського, додатковою функцією якого є формування звітів у необхідному форматі.

У Данії звітність можна подати не лише через Інтернет, а й навіть телефоном. Потрібно лише мати спеціальний пін-код, який потрібно назвати, і оператор прийме всі дані. Люксембург серед європейських країн займає перше місце за кількістю підприємців, які для подання звітності користуються мережею. В Ірландії популярність має служба доходів он-лайн, яка дозволяє сплатити податки та збори у будь-який час доби.

Німеччина є однією з перших країн, що в 1997 році прийняла Закон про електронний цифровий підпис. Податкові декларації електронною поштою в Німеччині здають з 1999 року. Тому законодавство у цій сфері значною мірою служить зразком для інших держав Європи. Програму для подання електронної звітності можна придбати у компаній, що розробляють програмне забезпечення. Ці фірми безкоштовно одержують від податківців так зване програмне ядро, доопрацьовують його та поширюють серед фірм.

У США апробація системи подання електронної звітності через канали зв'язку вперше пройшла у 1986 році. Експеримент, що проводився за участю трьох міст, виявився настільки успішним, що наступного року в ньому брало участь вже близько десяти міст, а в 1988 році - 14 штатів, спецоператору було відправлено 0,5 мільйона звітів. Через рік їх кількість досягла 2,5 мільйона. У 2006 році вийшли постанови, що забороняли здавати деякі звіти іншим способом, крім електронного. Зокрема, осіб, що мали більш як 10 млн доларів активів, зобов'язали використовувати нові технології (раніше це поширювалося тільки на підприємства з 50-мільйонним обсягом активів). Податкова служба США усіляко стимулює платників до заповнення і подання декларацій в електронному вигляді. У 2011 р. прийнято мільярдну декларацію в електронному вигляді.

У 2003 році у Франції було введено положення, яке дозволяло використовувати електронний спосіб передачі інформації відповідним органам. Основним принципом нововведень було використання електронного цифрового підпису як інструмента гарантування юридично важливого документообігу. У Франції число підприємців, що подають звіти через Інтернет, щорічно зростає. Наприклад, у 2012 році телекомунікаційними каналами зв'язку здали звіти – 9,1 мільйона платників податків, у 2010 році – 8,1 мільйона платників податків, тоді як у 2007 році їх було 7,5 мільйонів. У Чехії система електронного документообігу між громадянами й державою побудована за прикладом Великої Британії. У Чехії успішно функціонують більш як 50 продавців програмного забезпечення, що не обов'язково є його розробниками. Більш як чверть з них - приватні особи (підприємці), і деякі є одночасно агентами («спецкур'ерами») [8]. При цьому обов'язково дотримується принцип єдиного формату, у якому мають формуватися документи, що подаються, незалежно від того, яке саме програмне забезпечення використовується. Вивчаючи міжнародний досвід застосування електронної форми звітності, констатуємо той факт, що майже у всіх державах фіскальні служби визначають форми подання звітності, а у більшості держав ще й чітко регламентують, для яких груп платників і у якому вигляді має подаватись звітність.

Таким чином, поряд із ліберальним підходом до форм подання податкової звітності у деяких економічно-розвинутих країнах (США, Франція) прослідковується авторитарна позиція держави до окремих груп платників податків залежно від рівня доходу чи прибутку і доступу до Інтернет-ресурсів.

Протягом останніх трьох років в Україні триває досить кардинальна реформа як податкової системи, так податкової політики зокрема. Податкова політика – це сукупність форм і методів діяльності у сфері оподаткування як з боку держави, так і платників податків [2, с. 31]. Якщо реформування податкової системи здійснюється шляхом зміни ставок податків, розширення бази оподаткування платежів, відміни одних і введення інших податків, то при реформуванні податкової політики змінюються форми та методи діяльності держави у сфері оподаткування. Одним із елементів, який держава постійно старається змінювати з метою дотримання податкової дисципліни платниками

податків, є форми подання податкової звітності. Це більшою мірою стосується подачі електронної податкової звітності.

Кабінет Міністрів України своїм розпорядженням від 05.12.20012 року №1007-р [5] схвалив Концепцію створення електронного сервісу “Електронний кабінет платника податків” та затвердив план заходів щодо реалізації Концепції створення електронного сервісу “Електронний кабінет платника податків”. Відповідно до цього розпорядження Державна податкова служба з 1 січня 2013 р. запровадила електронний сервіс “Електронний кабінет платника податків”. Метою Концепції є розширення переліку послуг, що надаються органами державної податкової служби платникам податків з використанням електронного сервісу, поліпшення якості обслуговування платників податків, забезпечення достовірності інформації, що подається платниками податків до органів державної податкової служби, підвищення рівня прозорості та відкритості діяльності органів державної податкової служби.

Звітність в електронному вигляді — це пріоритетний напрямок у розвитку партнерських стосунків між податковою службою та платниками податків. Саме тому ДПАУ приділяє значну увагу питанню впровадження платниками податків подання податкової звітності в електронному вигляді. Так, наприклад, кількість платників податків, які подавали звітність через Інтернет на 01.04. 2012 року, становила по Україні понад 320 тис.осіб [4]. Найбільш показовим приклад застосування електронної звітності по ПДВ. У липні 2012 року кількість платників ПДВ, що подали податкову звітність в електронному вигляді (електронною поштою – 46 039, на дискеті – 183 027, всього 229 065), складає 81,3 відсотка від загальної кількості платників ПДВ, що звітувались. Порівняно з червнем 2012 року кількість таких платників збільшилась майже на 4 відсотки. У зв’язку із введенням обов’язкового додатку до декларацій з ПДВ кількість платників ПДВ, які подали розшифровки податкових зобов’язань та податкового кредиту в розрізі контрагентів в електронному вигляді, у липні 2012 року склала 181 287 осіб, що сягає 86 відсотків від загальної кількості платників, що подали розшифровки. Порівняно з червнем 2012 року кількість платників ПДВ, що подали розшифровки в електронному вигляді, зросла майже на 9 тисяч осіб за оперативними даними податкової служби. Кількість операцій у розшифровках, які подані в липні платниками ПДВ в електронному вигляді, становила 6 099 650, це майже 95 відсотків від загальної кількості операцій, що подані. Аналізуючи ту позитивну тенденцію стосовно подачі звітності в електронному вигляді по ПДВ, неможливо оминати той факт, що подання звітності на дискеті мало чим відрізняється від паперової звітності, оскільки потребує особистої присутності при її здачі у податковій службі. А отже, в цьому питанні податковій службі необхідно шукати більш раціональні варіанти подання податкової звітності.

Для подання електронної податкової звітності платник податку повинен отримати програмне забезпечення в податковій службі, укласти договір про обслуговування, отримати електронні ключі підписів у акредитованих центрах сертифікації ключів. Розглянемо детальніше складові електронного подання податкової звітності. Для подання звітності в електронному вигляді до

державних органів необхідне спеціальне програмне забезпечення, за допомогою якого можна сформувати та подавати електронні документи. Податкова служба України пропонує безкоштовну програму для формування податкової звітності. За допомогою цієї програми можна сформувати будь-який податковий звіт та зберегти його у потрібному форматі. Після чого на документ накладається електронний цифровий підпис, проводиться його шифрування та відправка до податкової засобами телекомунікаційного зв'язку, тобто електронною поштою. Крім того, існує й альтернативний платний програмний комплекс «Бест Звіт Плюс», за допомогою якого відбувається формування будь-якого звіту в електронному вигляді. Також програмою передбачено можливість імпорту даних з будь-якої бухгалтерської програми та передача даних із використанням електронного цифрового підпису та шифрування засобами електронної пошти. Проте передбачена і можливість безкоштовного використання програми, що правда зі значними обмеженнями. При використанні безкоштовної версії програми не має можливості експортувати документ на електронний носій, роздрукувати чи надіслати його електронною поштою. Отже, подання електронної звітності до державних органів передбачає певні фінансові витрати на придбання посилених сертифікатів відкритих ключів електронного цифрового підпису. Проте, якщо прийняти до уваги всі переваги, що відкриваються при поданні звітності електронною поштою, ці витрати можна розглядати, як плату за зекономлений час та збережені нерви, адже, як відомо, “скупої платять двічі”. Скільки ж фактично коштує подання електронної звітності? Зважаючи на безоплатну програму, яку надає податкова служба, – то це витрати на забезпечення комп'ютера відповідним програмним забезпеченням, доступом до Інтернету та підготовкою персоналу навикам роботи з таким програмним забезпеченням. Таким чином, вартість такого проекту для кожного суб'єкта господарювання буде індивідуальною. Разом з можливістю подавати електронну податкову звітність на ринку праці з'явилися і спеціалісти, які готові заповнити і подати в податкову службу електронну податкову звітність. Свої послуги для фізичних осіб такі спеціалісти оцінюють від 500 гривень, а для юридичних осіб – від 1000 грн, але кінцева сума залежить від системи оподаткування, яку вибрав платник податку. На теперішній час, на нашу думку, є проблемні моменти, які сповільнюють популяризацію електронної податкової звітності, в першу чергу для фізичних осіб-підприємців, – це брак коштів для придбання комп'ютерного забезпечення та невисока фахова підготовка у галузі обміну електронною інформацією. Доречно було б проводити он-лайнві презентації-навчання на сайті податкової служби стосовно заповнення найбільш поширених серед підприємців форм податкової звітності. Потрібно врахувати і міжнародний досвід допомоги платнику при заповненні електронної податкової звітності шляхом електронних підказок з метою правильного заповненні електронної звітності.

Висновки. Проведеними дослідженнями встановлено, що з метою вдосконалення взаємовідносин між податковою службою і платниками податків в Україні державою створюються максимальні можливості для подання електронної податкової звітності. Подання податкової звітності в

електронному вигляді має багато переваг як для платників податків, так і для податкової служби. Зокрема, для платників податків – це економія робочого часу, власних коштів на придбання бланків звітних документів, проведення автоматичної перевірки підготовлених документів на наявність арифметичних помилок та опісок, оперативне оновлення форматів подання документів в електронному вигляді по телекомунікаційним каналам зв'язку тощо. Та все ж існують і окремі елементи проблеми, які потребують доопрацювання, впершу чергу, для податкоплатників, а саме – це підвищення фахового рівня спеціалістів з електронної податкової звітності та потреба додаткових фінансових вкладень у процес автоматизації електронної звітності.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України. – К: ДП «ЮЦ ДПА України», 2010. – 336 с.
2. Онисько С.М. Податкова система: підручник / С.М. Онисько, І.М. Тофан, О.В. Грицина; за заг. ред. С.М. Онисько. – Львів: "Магнолія-2006", 2013. – 351с.
3. Електронне оподаткування: сутність та перспективи застосування: [монографія] / П.В. Мельник, А.М. Новицький, О.А. Долгий, С.П. Ріппа та ін.; за заг.ред. П.В.Мельника.- Ірпінь: Національний університет ДПС України, 2010. – 332 с.
4. Новицький А. Електронна звітність платників податків // [Електронний ресурс] / А.Новицький. – Режим доступу:<http://www.sts.gov.ua/elektronna-zvitnist/platnikam-podatkiv-pro-edi/povidomlennya-/59085.html>
5. Концепція створення електронного сервісу “Електронний кабінет платника податків”. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 5.12. 2012 р. № 1007-р // [Електронний ресурс].–Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1007-2012-p#n42>
6. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV // [Електронний ресурс].–Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/436-15
7. Електронне оподаткування в загальній системі електронного урядування в Україні // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/prtup/20113/pdf/11namuvu.pdf>
8. Світовий досвід модернізації податкової служби // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sts.gov.ua/modernizatsiya-dps-ukraini/mijnarodniy-dosvid-rozvitk/svitovui-dosvid/mrdosvid/>

Подано до редакції 22 березня 2013 року

Тофан І.М.

Особенности использования электронной отчетности в налогообложении

В статье проанализировано действующее состояние и реальные перспективы применения электронной налоговой отчетности на базе налогового законодательства Украины и международного опыта экономически развитых государств мира. В результате проведенных исследований

предложены пути оптимизации использования электронной налоговой отчетности.

Ключевые слова: *налогообложение, налоговая политика, электронная налоговая отчетность, электронный ключ.*

Tofan I. N.

Peculiarities of electronic reporting in taxation

In the article analyzes a modern state and prospects use electronic tax statements based on current tax base in Ukraine and international experience of economically developed countries. As a result, studies the ways of optimizing the use of electronic tax returns

Key words: *taxation, tax policy, electronic tax filing, electronic key.*

Тофан Іван Миколайович – к.е.н, доцент кафедри фінансів і кредиту Львівського національного аграрного університету.